

Beszámoló az MTA Regionális Tudományos Bizottság tisztújító üléséről

2008. szeptember 25-én került sor az MTA Regionális Tudományos Bizottság tisztújító ülésére. A jelenlévők az alábbi összetételű elnökséget választották meg:

Elnök: Lengyel Imre

Alelnök: Varga Attila

Alelnök: Szirmai Viktória

Titkár: Káposzta József

A jelenlévők szintén elfogadták, hogy a DSc-fokozattal rendelkező tagok automatikusan az RTB tagjai legyenek, továbbá 7 PhD fokozattal rendelkező tagot – nem doktori képviselők – választottak be az RTB-be. Ezek az alábbiak:

Hardi Tamás

Lados Mihály

Faragó László

Izsák Éva

Kocziszky György

Gulyás László

Fábián Attila

Gulyás László

Magyarok a Kárpát-medencében Nemzetközi Földrajzi Konferencia, Szeged

*„A harcot, amelyet őseink vívtak,
békévé oldja az emlékezés
s rendezni végre közös dolgaikat,
ez a mi munkánk; és nem is kevés.”*

(József Attila)

E mai napig időszerű mottó szellemében kezdődött el és került megrendezésre 2008. március 6-án délelőtt a szegedi Városházán a Magyarok a Kárpát-medencében c. Nemzetközi Földrajzi Konferencia. A tanácskozás életre hívója, a Szegedi Tudományegyetem (TTIK) Gazdaság- és Társadalomföldrajzi Tanszéke – élve a város földrajzi fekvéséből adódó előnyökkel –, SZÓNOKY ANCSIN GABRIELLA koordinálásában idestova több mint egy évtizede, mondhatni igen nagy rutinnal szervez nemzetközi konferenciákat a határ menti együttműködés, a régiók és eurorégiók témakörében. A megszólítottak ez alkalommal azok a hazai és határon túli kutatók, szakemberek voltak, akik a Kárpát-medence magyarságának történelmi múltját, kultúráját, jelen életkörülményeit, kilátásait és nehézségeit vizsgálják.

A szakmai vitaanyagot főként a társadalmi viszonyok, struktúrák, folyamatok térbeliségének bemutatása és elemzése képezte, ami dominánsan társadalomföldrajzivá tette a diskurzust, ám a mondanivalók és megközelítésének sokféleségének köszönhetően, az eszmecsere interdiszciplináris jellege erősen kidomborodhatott. Ez utóbbit támogatta az is, hogy a geográfus társadalom tagjai mellett más tudományterületek (néprajz, történelem, szociológia, hadtudomány, politikatudomány) művelői ugyancsak szép számmal vettek részt az egynapos összejövetelen. A szervezők részéről nemes gesztus volt a külföldről érkező magyar kutatók díjtalan részvételi lehetőségének biztosítása.

A plenáris ülést SOLYMOS LÁSZLÓ várospolitikai alpolgármester nyitotta meg. Ezt követően MÉSZÁROS REZSŐ akadémikus köszöntötte az egybegyűlteket, kifejezve abbéli örömét, hogy a nemzetközi szimpózium számára a város vezetése méltó helyszínt biztosított. Hangsúlyozta, hogy a határon túl élő magyar kollégák, a határon túli testvéregyetemek nem magyar geográfusaival együtt, rendre nagy számban vannak jelen és tartanak értékes előadásokat a Tanszék által szervezett földrajzi konferenciákon. Ezt annak megnyilvánulásaként értelmezte, hogy a határ menti geográfus közösség, a felfogásbéli különbségek dacára, mindig képes volt a politikai szempontból mégoly érzékeny témaköröket is kizárólag szakmai síkon tartani.

A soron következő hét plenáris előadás rendkívül izgalmas és aktuális kérdéseket boncolgatott. Az előadók sorát SZÁVAI FERENC nyitotta meg, aki a multinacionális államfelbomlás egyedi esetének, a jugoszláv állam széthullásának körülményeit ismertette, különös tekintettel Koszovó függetlenné válására, s az esemény nemzetközi és magyar külpolitikát érintő vonzataira.

Széttagolódás, kárpát-medencei integráció, vagy beolvadás az euro-atlanti nagytérségi rendszerekbe? Merre tartanak a Kárpát-medence nemzetállamai? A kérdésekre HAJDÚ ZOLTÁN adta meg a választ, aki a térség együtt élő népeinek nemzeti törekvéseiből eredő, illetve a külső hatalmak befolyása alatt létrejövő államosodási és integrációs tendenciákat tekintette át. Meglátása szerint a 21. század első időszakában egyszerre vannak jelen a törekvések a dezintegrációra és a nagytáji együttműködésre, ám meghatározó folyamatnak a „nagy táborba” törekvés, az euro-atlanti és az európai uniós integrálódás tekinthető.

G. MOLNÁR IRÉN a Vajdaság népmozgalmi és vándorlási adatainak mintegy fél évszázados változását vázolta fel. Felhívta a figyelmet arra, hogy a délszláv válság folyamányaként napjainkban olyan emigrációs és ki- és bevándorlási folyamatok zajlanak a tartományban, melyek az őshonos lakosságot, különösen a magyar anyanyelvűeket érintik kedvezőtlenül.

VÉRES LAJOS új fogalmak bevezetésével, újszerű elméleti megközelítésben, Európa logisztikai térképének elemzésével demonstrálta azokat az áramlási irányokat, melyek a rendszerváltó Kelet-közép-európai országok társadalmi-gazdasági változásainak hatására álltak elő. A piacok megnyílása, az anyagok, termékek, energiák, személyek, információ és tudás fokozódó áramlása új logisztikai kihívásokat jelent a térségben.

GULYÁS LÁSZLÓ arra a kérdésre kereste a választ, hogy a Kárpát-medence regionális struktúráinak kialakulásában milyen szerepet játszottak a nemzeti érdekként manifesztálódó etno-regionalista, valamint a „felülről lefelé” vezényelt regionalizációs törekvések. Bemutatta, milyen kapcsolat mutatkozik az állam által kialakított közigazgatási térfelosztás és az egyes régiók területi önfejlődése között. Tételait nemzetközi esettanulmányokkal, térképekkel illusztrálta.

L. RÉDEI MÁRIA napjaink egyik legdinamikusabb társadalmi mozgásjelensége, a tanulási célú migráció (hallgatói és oktatói mobilitás) jogi, statisztikai értelmezésével, s annak a szellemi és kapcsolati tőkére gyakorolt hatásával foglalkozott. Megállapította, hogy miközben a Magyarországot képzési, továbbképzési céllal elhagyók száma folyamatosan növekszik, hazánk Európa egyik jelentős befogadó államává is vált.

A plenáris előadók sorát DÉNES ZOLTÁN zárta, aki úgy vélelmezte, a nemzetek közötti konfliktusok kezelése nem lehet eredményes a Kárpát-medencében mindaddig, amíg nem látjuk tisztán az együtt élő népek történelmi múltban és kultúrában gyökerező mentális

különbségeit. A gondolkodásmód tér- és időbeli differenciálódása egy-egy népen, népcsoporton belül ugyancsak jól kitapintható. Különösen az utóbbi 150 év politikai eseményei módosították annyira a magyarok és a többi nép lelki alkatát, etnikumon belüli és nemzeti-ségek közötti viszonyát, hogy – megszabadulva régi beidegzéseinktől – az együttélés történetét, jelenét és jövőjét érdemes teljes egészében újragondolnunk. A nemzetiségek mentalitásának kutatása stratégiai kérdéssé válhat az Európai Unióban a népek békés együttélésének kialakításáért.

A továbbiakban – tekintetbe véve a szekciók eredetileg kiírt témaköreit és a beérkezett előadás-kivonatokat anyagát – hat szekcióban folytatódott a munka, ahol összesen 46 referátumra került sor. Az első, a „Történelmi múlt” szekcióban (6 előadás) HAJDÚ ZOLTÁN elnöklete alatt a történeti-földrajz tárgyköréhez illeszkedő beszámolók hangzottak el. Ezekből értesülhettünk a 9-11. századi magyar területfoglalás térszerkezeti következményeiről (CSÜLLÖG G.); a székely falutízesek kialakulására ható természeti, társadalmi, történeti folyamatokról (AMBRUS T.); a magyar néphadsereg Jugoszlávia elleni alkalmazásának terveiről (JAKUS J.) és az ehhez kapcsolódó déli védelmi rendszer kiépítéséről (SUBA J.). Emellett előadás hangzott el a közös osztrák-magyar történelem nyomán a két nép kollektív tudatában egymásról kialakult sztereotípiákról (TÓTH I.), valamint a magyar gasztronómia honfoglalástól napjainkig tartó fejlődéséről (FÜREDER B.).

A második, „Népség etnikum” szekció (7 előadás) KOVÁCS ZOLTÁN vezetésével a fő demográfiai folyamatokat és a népesség nemzetiösszetételének változását tekintette át. Ennek során tájékozódhattunk a szegedi településeggyüttes nagy népességgyarapodást felmutató városkörnyéki falvainak strukturális változásairól (ABONYINÉ PALOTÁS J.–MÉSZÁROS R.); Csongrád megye lakosságának kedvezőtlen demográfiai helyzetéről, a természetes szaporodás, a vándorlás és az öregedés területi különbségeiről (SZÓNOKY ANCSIN G.). Az etnikai földrajzi előadások tudósítottak a 20. század elején még rendkívül vegyes etnikai arculatú Bánát (Bánság) etnikai homogenizálódásáról (KÓKAI S.), a történelmi Délvidéken létrejött Duna–Körös–Maros–Tisza Együtműködés területén élő magyarság perspektíváiról (PÁL Á.), valamint a dél-alföldi régió szlovákságának három évszázados történelméről, önkormányzatiságának kialakulásáról (KUGLER J.). Mindezek mellett előadást hallhattunk a korszerkezet és a nemzetiösszetétel kárpátaljai sajátosságairól (MOLNÁR J.), valamint a Romániában lakó magyar nemzeti kisebbség számának és eloszlásának módosulásáról (VERT, C.-MATEI, E.-KOMAREK L.).

A harmadik, „Vándorlás” munkacsoportban (6 előadás) elsőként a szekcióelnök, ILLÉS SÁNDOR referált, aki az országhatáron kívül élő, magyar állami nyugdíjban részesülők számának és területi arányainak változását mutatta be. A soron következő prezentációk megjelentették a magyarországi belső migráció településhálózati sajátosságait (GINTER G.), a szegedi oktatási intézményekben tanuló, határon túli diákok összetételét és ingázási szokásait (JÓRI J.), valamint a rendszerváltást követő kárpátaljai nagy kivándorlási hullám indítékait és célterületeit (MOLNÁR D. I.). Ugyancsak ebben a szekcióban kerültek napirendre a Vajdaság etnikai összetételét érintő történeti-politikai változások, lakosságcsere, migrációs tendenciák (GALAMBOS L.), valamint egy érdekes hipotézist hallhattunk arról, milyen következményei lehettek volna a státustörvény ausztriai végrehajtásának (CSÁSZÁR M.).

A negyedik szekció (7 előadás), mely a „Kultúra, gazdaság, Környezet” elnevezést kapta, sokszínűségével tűnt ki. A levezető elnök, PAPP NORBERT Magyarország geopolitikai helyzetének változását értékelte. Kifejtette, hogy a rendszerváltás után a magyarság „hosszú meneteléssel” Nyugat-Európába kívánt eljutni, ám mára egy olyan térközösség közelébe jutott, amire voltaképpen nem is törekedett, vagyis politikai és gazdasági feladatait, lehetőségeit egyre inkább a déli-délkeleti orientáció jellemzi. Ezt követően képet kaphattunk a Pécsi Tudományegyetemen induló örökségmenedzser szak háttéréről, ismeretkörei-

ről (SZABÓ G.–SPIEGLER P.). Előadás hangzott el a történelmi Magyarország tehetségeinek eloszlását elemző geográfiai munkákról, térképekről (GYÖRI F.), a német nemzetiségi kultúra és a falusi turizmus kapcsolatának empirikus módszerekkel való feltárásáról (GINZER M.). Az előadók ugyancsak foglalkoztak a Kárpát-medence Európai uniós tagországainak foglalkoztatási tendenciáival (VÁRÓCZI V.), a gazdasági fejlődés romániai, illetve erdélyi egyenlőtlenségeivel (KURKÓ I.), valamint a tiszai árvizek levonulásának kárpátaljai következményeivel (SÁNDOR A.).

Az ötödik, „Régiók, eurorégiók és határok” vitaülés (9 előadás) NEMES NAGY JÓZSEF irányításával végezte munkáját. Ebben feltárultak a lakossági felmérésekre alapozott komparatív regionális kutatás módszertani kihívásai (NAGY G. D.), a magyar-szlovén határvidék néprajzi tájainak lehatárolási problémái (GYURICZA L.), valamint a magyar államhatárokon átívelő régiós kezdeményezések, együttműködések (LAKI I.) és a határtérségekben élők határon átnyúló lakóhely-munkahely kapcsolatai (HARDI T.) is. Feltárultak a Nyugat-Balkán stratégiai szempontból egymásra utalt két kapuvárosa, Pécs és Eszék jövőbeni esélyei (REMÉNYI P.), a nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Geográfia és Régiófejlesztés Tanszékének határmenti és regionális vizsgálatai (BACSÓ P.–DUBCOVÁ, A.–KRAMÁREKOVÁ, H.), valamint a magyar-szlovén határmenti együttműködés társadalmi, közigazgatási, infrastrukturális akadályai (MOHOS M.). A szekció záró előadásai a vajdasági felsőoktatás (TAKÁCS Z.) és a felnőttképzés (KOVÁCS K.) helyzetével és perspektíváival foglalkoztak.

A hatodik, s egyben a legnépesebb mezőnyt felvonultató „Kultúra és turizmus” szekció (12 előadás) CSORDÁS LÁSZLÓ elnökletével ült össze. Az előadások megvilágították a főiskolai hallgatók utazási szokásainak és Internet-használatának összefüggéseit (GROTTE J.), a magyarországi turizmus fejlődésére ható új tendenciákat (KUNDI V.), a visegrádi országok turizmusának infra- és szuprastrukturáját (KÖKÉNY I.), valamint a környezetért felelősséget vállaló ökoturizmus kibontakoztatásának hazai lehetőségeit (RAFFAY Z.). Mindezek mellett előadást hallhattunk a turisztikai szolgáltatások kialakításának természeti, társadalmi, gazdasági és infrastrukturális feltételeiről a Kárpátalján (SASS E.), s ezen belül a beregszászi bevásárlóturizmus jellegzetességeiről (BERGHAUSER S.). További érdekes előadások foglalkoztak a határ menti együttműködés egy jó példájával, a falusi turizmus közös fejlesztésére irányuló mórakalmi és szabadkai tükörprojekttel (RICZ A.), a kastélyturizmus és a megközelíthetőség észak-magyarországi problematikájával (NAGY A.–PETYKÓ CS.) és a magyar nyelvű oktatás és felnőttképzés horvátországi újjászervezésével (MAJDÁN J.). A szekció záró előadásai a Vajdaság és Horvátország magyar tannyelvű iskoláinak nemzeti identitástudatban betöltött szerepéről (M. CSÁSZÁR ZS.), a lovasturizmus hazai fejlesztésének, szabályozásának kérdéséről (RÁCZ SZ.) és a vendégfogadásba bekapcsolódni kívánó lakosság részére indított turisztikai képzés honi és határon túli tapasztalatairól (NAGY É. I.) értekeztek.

A konferencia ünnepélyes zárására – a megnyitóhoz hasonlóan – a Városháza dísztermében került sor. Itt a szekcióelnökök ismertették a délutáni vitaülések tapasztalatait, főbb tanulságait. A munka szakmai színvonalát egyöntetűen magasnak, az előadókat felkészültnek, a szervezést kifogástalannak ítélték. Megállapították, hogy a nagyszámú új információ, a témák sokszínűsége, a referálók fegyverzettsége és az oldott, baráti légkör hasznossá és élvezetessé tette a tanácskozást. Utolsó felszólalóként a főszerző, SZÓNOKY ANCSIN GABRIELLA köszönte meg az elnökök és az előadók munkáját, kifejezve abbéli bizalmát, hogy a hazai és a határon túli kutatók, továbbá a különböző tudománysszakok képviselőinek párbeszéde a jövőben is folytatódik.